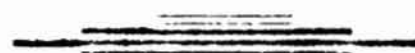
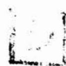
VASILE NETEA

CONSTANTIN ROMANU-VIVU

PREFECTUL LEGIUNII XII IN ANII 1848-49

TÂRGU-MUREŞ
EDITURA SOCIETĂŢII TINERIMII ROMÂNE
„CONSTANTIN ROMANU-VIVU"
— 1937 —

30300

Un cuvânt de lămurire

Societatea „Tinerimii Române" din Târgu-Mureş, a luat hotărîrea ca să-şi ia de patron pe eroul-martir Constantin Romanu-Vivu, ca unul dintre cele mai reprezentative figuri pentru tineretul actual.

Fruntaş al vieţii noastre intelectuale din timpul revoluţiei lui Avram Iancu, a ştiut să se transforme şi în conducător de gloate cari cereau dreptate şi desrobire.

Intruchipează în el vigoarea românismului luptând pentru neamul său prin vorbă, scris şi armă, căzând străpuns mişeleşte de duşmanii săi.

Tinerimea din ziua de azi şi l-a ales de patron, de îndrumător al său, având veşnic înaintea ochilor această măreaţă figură.

Voim ca prin aceasta să lăsăm celor cari ne vor urma credinţa în cultul marilor figuri, cari s'au născut în judeţul nostru.

Prin broşura de faţă Societatea „Tinerimea Română" din Tg.-Mureş publică o scurtă biografie a lui Constantin Romanu-Vivu, făcându-l cunoscut în cercurile cât mai largi ale vieţii noastre româneşti.

Dr. Emil Nuţiu
Preş. Soc. „Tinerimea Română"

Constantin Romanu-Vivu
Prefectul Legiunii XII, în anii 1848-49.

Tinereţea în istoria românească

Tinereţea românească se găseşte astăzi, vibrantă, pe intâiul plan al contemporaneităţii.

Toate compartimentele vieţii psihice ale neamului românesc, mustesc astăzi de viaţă tânără, clocotitoare, voluntară, hotărâtă să se realizeze într'o mare apoteoză valahă. Pentru această tinereţe, ori în care partid ar fi încadrată, orice culoare ar purta, nu mai există decât o singură problemă, mare şi categorică: înălţarea României pe Ceahlăul puterii şi al strălucirii.

Tinereţea e obsedată astăzi de această problemă până la a uita de sine, până la a se contopi cu ea.

Se poate spune astăzi din nou, ca şi la 1848: **Acum ori niciodată.**

„Deşteaptă-te române", în sguduitoarea lui chemare, e mai actual ca oricând.

Neam românesc, *„acum ori niciodată croieşte-ţi altă soartă la care să se închine şi cruzii tăi duşmani"*!

Tinereţea va realiza această poruncă, o va realiza cu orice preţ, prin ea însăş!

§

Istoria românească, în cele mai magnifice epoce ale ei, în epocile răsboinice, culturale şi politice, în epocile cari însemnează gloria neamului, a fost o istorie creiată de tinereţe, între 20 şi 40 de ani, o tinereţe vitează şi hotărâtă, o tinereţe vânjoasă. Ea a intrat in istorie la 1457, odată cu tânărul voevod mic de statură, cu ochii albaştrii, iute la mânie şi aprig în război, care, după ce-şi cucerise coroana cu arma în mână,

adunase pe câmpia „direptăţii“ boerii şi norodul şi îi întrebase cu sfială, cu acea sfială care în fond nu era decât apriga încredere în sine, dacă voeşte să le fie el domn.

Iar boerii şi norodul l-au vrut domn pe tânărul *Ştefan cel Mare*, tânărul care în anii tinereţii a făcut ca *Baia*, *Lipnicul* şi *Podul Inalt* să intre în istoria ţării învesmântate în purpura victoriilor.

Tinereţea lui Ştefan cel Mare ne-a lăsat cele patruzeci de mânăstiri, cu *Putna* printre ele, şi cele câteva sute de legende şi de cântece bătrâneşti cari au străbătut veacurile purtând cu mândrie modele de vitejie şi credinţă.

Dar oare fala istoriei noastre, biruinţa dela *Călugăreni*, n'a fost şi ea opera unui tânăr domn ce abia împlinise 35 de ani ?: *Mihai Viteazul*. N'a creiat acest domn tânăr minunea unirii tuturor românilor, fie şi numai pentru o clipă, acum 300 de ani ?

N'a dat el istoriei noastre simbolul Albei-Iulii ?

Adevărul originei noastre latine, isvoarele limbei noastre, prezenţa milenară a neamului românesc pe acest pământ, atât de aspru tăgăduită, a fost scoasă la lumină, fost argumentată ştiinţific, scoasă pentru totdeauna de sub orice bănuială, prin munca titanică şi plină de jertfe a tinerilor cari au creiat „şcoala ardeleană“ : *George Şincai* şi *Petru Maior*.

In ani tineri au scris aceşti bărbaţi lucruri de valoare imensă.

Prin opera lor neamul acesta şi-a grăbit paşii spre calea cea mare.

La *1848*, anul în care sufletul românesc s'a afirmat mai categoric şi mai totalitar ca niciodată, mai conştient şi mai dârz ca oricând, la 1848, neamul românesc s'a afirmat şi a respirat prin inimile tinerilor legendari : *I. Heliade Rădulescu, M. Kogălniceanu. I. Brătianu, N. Bălcescu, V. Alecsandri* dincolo de Car-

pați, iar dincoace prin Craiul Munților, *Avram Iancu*, tânăr la 24 de ani, *Al. Papiu Ilarian*, tânăr de 20 de ani, *Constantin Romanu-Vivu*, tânăr de 27 ani.

Domnul Unirii Principatelor, *Alexandru Ion Cuza*, cel care a pus temei hotărâtor pentru Unirea tuturor românilor, era deasemeni un om cu inimă și braț tânăr.

Iar uriașul literaturii române, geniul ei, *Mihail Eminescu*, și-a scris opera prin care va înfrunta veacuri de cultură românească, înainte de a împlini 35 de ani.

La 1877, anul eliberării noastre de sub suzeranitatea otomană, în fața Plevnei comanda un domnitor tânăr, *Carol I.*, care din oțelul tunurilor turcești și-a făurit apoi coroana de rege.

Să mai amintim de *Take Ionescu*, tânărul intrat în viața politică „obscur și fără avere", pentru a ajunge atât de repede pe banca ministerială, deschizând astfel calea talentelor ridicate din straturile cele mai oropsite ale poporului?

In Ardeal, după 1904, mișcarea activistă politică a fost deslănțuită de tinerii *Aurel Vlad, Al. Vaida-Voevod, Iuliu Maniu*, iar apriga afirmare a culturii și literaturii naționale a avut în fruntea ei pe tinerii *Octavian Goga, I. Agârbiceanu, Al. Ciura, I. Lupaș*, după cum și mișcarea din vechea țară, la 1906, pentru afirmarea sensibilității și demnității naționale, a fost dinamizată și dusă la victorie de tânărul *Nicolae Iorga.*

Iar avânt nou literaturii române, căzută cu moleșeală pe urmele de foc ale lui Eminescu și Coșbuc, a fost dat iarăși de o mână de tineri: *Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Nichifor Crainic, Lucian Blaga.*

In 1913, seria marilor reforme naționale era anunțată de un alt tânăr bărbat politic, *Ionel Brătianu*, care mai apoi, în anii maturității cărunte, a avut și prilegiul de a le înfăptui.

Iar în zilele noastre, clocotitoare și vibrante pentru atâtea aspirații, la cârma națiunii se găsește un Crai

tânăr, *Carol II*, care printr'o splendidă viziune a idealului național, cu o titanică putere de muncă, deschide pe seama națiunii române o epocă nouă de brâncovenească lumină.

Iată dar numai câteva nume, câteva epoci, create de tinerețea românească. Nu vrem să spunem prin aceasta că tot ce s'a făcut s'a făcut numai prin tinerețe, nu vrem să spunem că numai ea și-a iubit neamul, că numai ea a mers pe drumul cel bun.

Nu, nu vrem să spunem aceasta.

Atâția inși, chiar din cei citați mai sus, și-au continuat opera până la adânci bătrânețe, devenind culmi ale istoriei românești : *Ștefan cel Mare*, *Mihail Kogălniceanu*, *Ion C. Brătianu*, *Carol I*, *Take Ionescu*, *Ionel Brătianu*, *Nicolae Iorga*, etc.

Vrem însă să spunem că, în anii tineri, aceste culmi s'au manifestat mai larg, mai viu, mai fără teamă, increzători în isbândă.

Mihai Viteazul, Nicolae Bălcescu, Mihail Eminescu, sfinții istoriei noastre, dacă nu și-ar fi realizat misiunea în tinerețe, ar fi rămas pentru totdeauna fără istorie, niște biete ființe, ca oricare altele, fiindcă viața lor, strălucitoare și sguduitoare ca isbucnirile de fulger, s'a stins uimitor de grabnic și tragic.

Tinerețea, chiar atunci când se pare că împrejurările îi stau împotrivă, simte ritmul istoriei, simte chemarea unei datorii proprii, și pornește atunci, ageră și hotărâtă, la lupta spre care o chemă destinul ei istoric, și invinge.

Invinge cum a invins la 1848, cum a invins după 1900, cum va învinge și azi.

§

Tinerețea nu invinge numai prin puterile ei, nu invinge numai prin armele ei. Deasupra ei stă istoria, stă destinul, fatalitatea, stă vieața care se cere trăită în

temperatura și în ritmul istoriei, stă porunca vremii care cere factori noi, altare noi, zei noi.

Tinerețea învinge prin adevărul care *trebuie* să învingă, prin credința care poate fi răstignită dar nu poate fi înmormântată.

Fiecare tinerețe se hrănește din jertfa și viața altor tinereți, care și ele au crescut din sângele altora, asigurând astfel perpetuitatea năzuințelor, a idealurilor, a jertfelor. O tinerețe se fascinează prin marile modele ale trecutului, pe care le admiră prin idealismul vieții lor, idealism pe care caută să-l întrupeze în vigoarea unor alte idei, altor credințe, altor idealuri. O tinerețe se aseamănă cu alta prin culoarea psihică, prin temperatură, prin nervi, deosebindu-se prin misiune, prin armătura ideologică, prin performanța idealurilor, și prin seva etică.

§

Tinerețea de astăzi are multe puncte de asemănare cu tinerețea dela 1848, mai ales de natură afectivă și etică, și chiar ca punct de plecare in unele orientări politice, Mihai Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu fiind astăzi mai actuali ca oricând.

Nu e locul să facem aici stabilirea unor anumite identități, unor anumite succesiuni, mulțumindu-ne numai la a constata că lozinca tinereții dela 1848, „acum ori niciodată", se pune astăzi din nou, pentru alt ideal pentru altă verigă din lanțul de fier al istoriei noastre.

§

„Acum ori neci odată" era la 1848, pe aceste meleaguri mureșene, lozinca cea mare scrisă pe drapelul Legiunei a XII-a, drapel care se mai păstrează și astăzi într'o casă sfântă din comuna *Pintic*, legiune comandată de un tânăr de 27 de ani: *Constantin-Romanu-Vivu.*

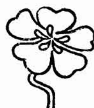
Memoriei lui ne închinăm în paginile ce urmează.

„Societatea Tinerimii Române" din Târgu-Mureș, purtând de acum înainte numele marelui martir, a in-

ţeles că primul ei omagiu pentru amintirea acestui tânăr a cărui existenţă înfruntă veacul, admirabil exemplu de românism şi de eroism, să fie întocmirea unei cărticele care să cuprindă viaţa, credinţele şi năzuinţele de foc ale lui Constantin Romanu-Vivu, precum şi moartea lui de martir, pentru a creia astfel un cult în acest ţinut pentru marele viteaz.

După placa comemorativă fixată în anul 1925 pe peretele şcoalei primare Nr. 4 din Tg.-Mureş, după troiţa ridicată de „Astra"-Reghin în satul său natal, Pinticul, după monumentul ridicat de primăria municipiului Tg.-Mureş pe locul unde a fost zdrobit în 1849 împreună cu unchiul său protopopul Ştefan Moldovan, după botezarea unei fântâni din faţa liceului militar „Mihai Viteazul" iarăş cu numele său, gestul nostru vine să complecteze seria acestor mărturii de dragoste şi admiraţie pentru marele mucenic.

Punând în mâna tinerimii mureşene o carte scrisă după cele mai bune izvoare istorice, într'o lumină în care vitejia şi credinţa se vor contura cu fermitate, credem că vom isbuti să creem pentru fiecare tânăr care îşi iubeşte neamul cu putere şi hotărâre, *un simbol din viaţa şi mucenicia lui Constantin Romanu-Vivu.*.

Viața, strădaniile și moartea lui Constantin Romanu-Vivu

1.

Prezentare.

Constantin Romanu-Vivu?

Un revoluționar dela 1848, unul din cei aprigi, cutezător, activ, manifestându-se cu aceeaș vigoare și dincoace și dincolo de Carpați, prieten și tovarăș de luptă cu Nicolae Bălcescu și A. G. Golescu, cu Simion Bărnuțiu și Avram Iancu, purtător al drapelului sub care se înșirau revoluționarii munteni ca să ardă regulamentul organic, membru apoi al primului comitet național din Ardeal sub presidenția lui Șaguna, comandant alături de Axente Sever, biruitor al Secuilor în ciocnirile dela Ațintiș și Cecălaca, prefect al Legiunii a XII-a din regiunea Reghinului, și, însfârșit, martir al revoluției ucis mișelește de unguri în 1849.

Toate acestea săvârșite și încheiate într'o viață care nu împlinise încă nici 28 de ani.

Un tânăr cu fermă orientare în fața vieții și a istoriei, un vizionar a cărui deviză era formarea Daciei străbune, un viteaz hotărât, un luptător fără teamă, un mucenic sfânt al istoriei noastre.

Fără a avea renumele răsboinic al lui Avram Iancu, talentul de aur a lui Nicolae Bălcescu, și prestigiul istoric al lui Al. Papiu-Ilarian, tovarășii săi de luptă și de generație, care de altfel toți au trăit mai mult decât el, având astfel timp să-și rotunjească opera, C o n s t a n t i n R o m a n u - V i v u impresionează prin curajul vieții sale, curaj manifestat încă

din anii cei mai tineri când, la Blaj, solidarizându-se cu profesorul său Simion Bărnuţiu împotriva prigonitorilor acestuia, este silit să părăsească şcoala, în iureşul revoluţiei apoi, când aruncă îndemnul de foc „să tremure Secuiul, că noi destul am tremurat 500 de ani“ şi până în clipa morţii sale.

Curajul lui Constantin Romanu-Vivu se împletea cu o luminată concepţie asupra momentului istoric pe care-l trăia, cu o neistovită putere de acţiune, şi cu un spirit de jertfă incomparabil.

In galeria glorioşilor revoluţionari dela 1848, revoluţionari cari au despicat în două istoria noastră prin categoricul „acum ori niciodată“, Constantin Romanu-Vivu străluceşte ca un erou care şi-a făurit cununa istoriei din propriul său sânge.

Alături de titanii generaţiei sale, unii mai înzestraţi cu daruri dumnezeeşti, alţii mai favorizaţi de împrejurări, înălţându-se în viaţă şi în istorie ca nişte vârfuri de munţi ale sufletului valah, Constantin Romanu-Vivu, cel mort la 28 de ani, cu ţeasta sdrobită de pietri şi cu trupul ciopârţit de cuţite şi de bâte, înfăţişcază jertfa vieţii pe altarul credinţei.

In faţa acestei jertfe măreţe „Societatea Tinerimei Române“ se închină cu evlavie.

2.

Date biografice.

Prea multe date biografice asupra lui Constantin Romanu-Vivu nu avem la îndemână.

Totuş, cu cele care se cunosc, datorite d-lui prof. universitar Silviu Dragomir, care şi-a întocmit discursul de recepţie la intrarea în Academia română din viaţa şi faptele lui Constantin Romanu-Vivu, viaţa, ideile şi acţiunile sale, moartea sa, se pot înfăţişa într'o lumină destul de limpede, clară, în care contururile unei vieţi eroice se reliefează aspre şi categorice.

Mai adăogând la aceste date biografice şi contribuţiile aduse de d-nii Traian Popa şi Aurel Filimon dela Tg.-Mureş, primul în monografia sa asupra oraşului Tg.-Mureş, iar al doilea în articole speciale, adăogând şi colecţia de „Acte şi documente asupra anului 1848 în Principatele române“, în care sunt publicate şi câteva scrisori ale lui Constantin Romanu precum şi câteva informaţii asupra lui, putem încadra perfect pe curagiosul revoluţionar în ambianţa vremii sale.

Şi dacă mai adăogăm şi însemnările preotului Branea dela Măerău (Aluniş) contemporan şi părtaş al revoluţiei din 1848, publicate de d-l Alexandru Ceuşianu din Reghin, avem astfel precise informaţii şi asupra împrejurărilor în care a fost omorât Constantin Romanu-Vivu.

Informaţii preţioase asupra vieţii de elev şi de revoluţionar a lui Constantin Romanu-Vivu aduce şi Gh. Bogdan Duică în monografia sa asupra lui Simion Bărnuţiu, şi pe ele ne vom sprijini aceste dintîi rînduri.

3.

Originea.
Constantin Romanu-Vivu la Blaj.
La Bucureşti

Constantin Romanu este originar din comuna *Pintic* din judeţul Mureş. Pe muma lui o chema *Paraschiva*, şi era soră cu străbunica Patriarhului Miron Cristea, după mamă, cu preotul *Ştefan Moldovan* din Pintic, şi cu profesorul dela Blaj *Grigore Moldovan.*

Doamna Sidonia Dandea, nepoata Patriarhului, ne informează că a mai avut un frate care mai apoi a ajuns protopop.

Aceste puţine date dovedesc totuş că părinţii lui Constantin Romanu erau o a m e n i mai înstăriţi, fruntaşi, cari s'au năzuit să facă din fii lor oameni de seamă.

După cum reiese din cercetările făcute de biograful său, d-l Silviu Dragomir, care îl află în 1842, în vârstă de 21 de ani, înscris la seminarul teologic din Blaj, înseamnă că eroul nostru s'a născut în anul 1821.

Anul naşterii lui Constantin Romanu-Vivu coincide cu anul năprasnicului sfârşit al lui Tudor Vladimirescu, a cărui soartă o va urma cu atâta urgie şi revoluţionarul dela 1848.

Dacă ar fi să acceptăm metempsichoza, şi dacă am cunoaşte şi ziua naşterii sale, am admite fără nici o rezervă că spiritul lui Tudor Vladimirescu a prins viaţă nouă în Constantin Romanu-Vivu. Prea se aseamănă tragicul celor două vieţi, prea au sfârşit identic, ucişi mişeleşte, pentru a nu ne gândi la aceste dureroase asemănări.

Amănunte asupra lui, anterioare anului 1842, nu putem da.

Din monografia lui Gh. Bogdan-Duică asupra lui Simion Bărnuţiu, aflăm că în luna Iunie 1843, Constantin Romanu-Vivu este eliminat din seminar împreună cu alţi 12 colegi.

Motivul eliminării?

Bogdan-Duică vorbeşte despre el cu multă ironie. Blajul, în acea vreme, era crâncen frământat de neînţelegerile dintre Episcopul Lemény şi Simion Bărnuţiu.

„In atmosfera aceasta aprinsă — povesteşte Bogdan Duică — se întâmplă ca un seminarist, Iosif Crişianu din Barabonţ, să mănânce tocană în Miercurea Paştilor, fără ca pământul să se fi deschis, să-l înghiţă ori ca ceriul să-l fi fulgerat prompt c'un trăsnet. Dar când a fost vorba ca episcopul umilit şi ceremonios, să spele picioarele celor 12 teologi, sfetnicii episcopului îl informară pe acesta despre scandalul cu tocana; iar episcopul excluse pe Crişan dela spălarea picioarelor.

Colegii lui Crişanu se solidarizară cu el şi refu-

zară a primi creştineasca umilire a întâiului, a celui mai mare al lor frate în Hristos"[1*]).

In urma acestei atitudini, complicată cu alte acte de răsvrătire, sunt eliminaţi din seminar următorii 12 *teologi*: „Alexe. Baternai din Balda, Alex. Popp din Ţop, Vas. Puian din Lupu, Grig. Gherman din Sânyacob, Ion Mărginean din Datoş, Ştef. Popp din Dumbrău, Ion Axente din Frâna, Petru Brod şi Vas. Erdélyi din Orlat, Ion Grope din Sebeş, *Constantin Romanu din Pintic*, şi Gavr. Man din Bereni"[2*]).

In apărarea teologilor se înscriu, după isvoarele lui Bogdan Duică, 1 preposit, 8 profesori, 1 vicar, 7 protopopi, 2 viceprotopopi, 4 preoţi, cu ei înşişi şi cu vreo 11 ascultători de filosofie vreo 46 de luptători. Printre aceşti luptători, alături de Simion Bărnuţiu, îl găsim şi pe preotul *Ştefan Moldovan din Pintic*, unchiul lui Constantin Romanu, şi astfel viaţa lor se împleteşte pentru prima oră în încordare de luptă.

Dar cu toate sforţările făcute pentru a salva situaţia celor 12 teologi, cauza acestora e pierdută definitiv, fiecare căutându-şi rosturile după chibzuinţa lui.

Constantin Romanu a trecut peste munţi în „ţară", oprindu-se la Bucureşti. Aici fu angajat, ca atâţi alţi ardeleni pribegi, profesor la pensionul *Schevicz*

In mediul acesta, în care se frământa sufletul tinerei generaţii, în care se pregătea reînvierea neamului românesc, sufletul răsvrătitului dela Blaj s'a cutremurat adânc, înfiorându-se în contactul cu marile figuri ale Munteniei revoluţionare, dintre care el a cunoscut mai intim şi mai adânc pe Nicolae Bălcescu, şi pe fraţii Goleşti.

Alături de Ion Maiorescu şi de Aug. Treboniu Laureanu, noul venit reprezenta aici noua şcoală ro-

---

1*) G. Bogdan Duică: op. cit. pag. 61.

2*) G. Bogdan-Duică: op. cit. pag. 62.

mânească, ctitorită şi dusă la isbândă de marele Gheorghe Lazăr.

In timpul petrecut la Bucureşti, Constantin Romanu şi-a făcut întinse relaţii, bucurându-se de distinse aprecieri.

Sufletul lui tânăr, hrănit la Blaj de concepţiile naţionaliste ale lui Simion Bărnuţiu, se desvoltă astfel în spiritul renaşterii naţionale, în spiritul nou ce cuprindea tot mai multe inimi, propovăduit de minţile mari ale celor ce doriau o orientare nouă, o soartă mare neamului românesc.

Constantin Romanu i-a cunoscut de aproape pe aceşti profeţi luptători, i-a înţeles, i-a iubit şi a călcat pe urmele lor.

Cu ei a făcut planuri, a visat acelaş mare şi sfânt ideal românesc, cu ei s'a înfrăţit nobilul său cuget.

Ochii lui erau însă mereu îndreptaţi spre Ardeal.

Suntem în preajma anului 1848.

4.

Constantin Romanu ca revoluţionar

O generaţie vijelioasă şi dârză se înfiora de răsunetul libertăţii ce venea de pe baricadele apusene.

O frământare răscolitoare cuprinsese toate inimile româneşti.

Toate se entuziasmau pentru idealurile libertăţii.

Ecoul revoluţiei franceze, şi mai ales ambianţa revoluţionară a vremii, înflăcărase pe toţi tinerii intelectuali români: ardeleni, munteni, moldoveni, toţi se agitau şi se organizau pentru lupta românismului.

In aceste vremuri sufletul lui Constantin Romanu ardea.

Lăsase în Ardeal atâţia prieteni cari erau acum răscolitorii idealurilor naţionale, găsise în Bucureşti o atmosferă atât de prielnică revoluţiei, încât chemările

revoluţionare ale Ardealului îl cuprinseseră în vraja lor înfierbântată.

Veni în Ardealul copilăriei sale.

Aici, fostul său profesor, Simion Bărnuţiu, ridicase steagul revendicărilor naţionale şi chema tinerimea la luptă, veşnica tinerime a tuturor orientărilor noi, a tuturor biruinţelor vii, a tuturor jertfelor neînfricate. Constantin Romanu fu din prima zi alături de marele român, ale cărui idei şi atitudini le împărtăşea cu atâta curaj şi însufleţire.

Sosit în Ardeal el se situă imediat în tabăra acelora cari cereau imediata deslănţuire a revoluţiei.

El, împreună cu alţi prieteni, stabilise chiar şi un plan al revoluţiei.

Acest plan ni-l face cunoscut Bogdan-Duică în opul citat *) scriind următoarele: „Axente vorbia deadreptul despre o revoluţie, care să obţină cel puţin înlăturarea robotelor şi a tuturor nedreptăţilor îndurate până acum. Dacă revoluţia se admite, atunci Elie Molnar, jude în Comana, ar conduce-o acolo, el, (Axente) în districtul său, *Constantin Romanu* în al său, Mărgineanu pe Mureş, Baternai în Câmpie, Iancu pe Ampoiu ş. a. m. d.".

Acest scurt citat dovedeşte cu prisosinţă atât eroica hotărâre a lui Constantin Romanu de a ridica armele împotriva duşmanului secular, cât şi importanţa sa în mişcarea revoluţionară.

El, ca şi Avram Iancu, n'avea nici o simpatie pentru pertractările unora din bătrânii înfricaţi şi desorientaţi de sgomotul evenimentelor.

Simion Bărnuţiu, doctrinarul revoluţiei, împiedecat adeseori în acţiunea sa de anumiţi bătrâni, găsea salvarea numai în inimile şi braţele tinerilor.

Aceşti tineri se chemau Avram Iancu, Al.-Papiu

*) Pagina 80

Ilarian, Florian Micaş, Constantin Roman, şi toată floarea tineretului conştient.

Iniţiativa şi pregătirea adunării de pe câmpia libertăţii dela Blaj, în 3/15 Mai 1848, e opera acestor tineri.

Ei l-au împintenat pe Simion Bărnuţiu şi ei au cutreerat satele pentru a duce poporul la Blaj.

Nu mică va fi fost contribuţia lui Constantin Romanu la deslănţuirea acestor evenimente, căci, inimos cum era, şi cum îl vedem deja figurând ca factor activ în primul proect al revoluţiei, e sigur că el a fost unul din cei mai înflăcăraţi susţinători ai revoluţiei. Al. Papiu Ilarian îl îufăţişează în felul următor, într'o situaţie extrem de dificilă, când conferinţa preliminară deslănţuirii revoluţiei, era pe punctul de a se încurca în nişte penibile discuţii confesionale: „Când se ţinea aceasta conferinţă, întră în mijlocul conferinţei un român necunoscut, şi abia s'a pus pe scaun, şi începu îndată a cuvânta cu mare însufleţire — provocându-i pe români, ca să şteargă diferenţa aceasta religioasă, şi să fie toţi una. Acest român era fericitul prefect *Constantin Romanu*, care atunci se întoarsese din România. Conferinţei îi aduse aminte că acum nu e la timpul său a atinge coarda aceasta — fără pericol de a neuni pe români, cari şi până acum au fost uniţi, când a venit la mijloc cauza naţională, şi atunci încă lucrau cu puteri unite“*).

Aşa se şi explică dece, în urma adunării dela Blaj, este ales şi el în comitetul permanent dela Sibiu, care avea conducerea generală a acţiunii.

Comitetul era compus în felul următor: *Episcop Andrei Şaguna* preşedinte; *Simion Bărnuţiu*, vicepreşedinte; protopop *Moise Fulea*; protopop *Ion Moga*.

*) Al. Papiu Ilarian: Istoria Românilor din Dacia Superioară Tom. II, pag. 193-194,

protopop *Ioan Panovici*; protopop *Ioan Bădila*; concip. *Petru Manu*; concip. *Paul Dunca*; p. *Nicolau Manu*; prof. *Arune Pumnul*; canc. *A. Papiu-Ilarian*; adv. *Ioan Buteanu*; adv. *Avram Iancu*; canc. *Ioan Pipoş*; jurist *Ioan Puşcaş*; prof. *Al. Bâtrâneanu*; adv. *Nicolau Aurem Pinciu*; canc. *Gabriel Vaida*; paroch. *Sava Popovici*; prof. *Nicolae Bălăcescu*; canc. *Ioan Suciu*; **Ştefan Moldovan**; prof. **Constantin Romanu**; canc. *Basiliu Tomaşiu*; adv. *Florian Micaş* *).

Iată dar că între cei mai aleşi bărbaţi ai Transilvaniei găsim şi pe Constantin Romanu, împreună cu unchiul său Ştefan Moldovan.

In sânul acestui comitet Constantin Romanu desfăşură o activitate intensă şi extrem de necesară.

După isvoarele lui Bogdan Duică, el fu unul din iniţiatorii, alături de Bărnuţiu şi Papiu, a unei înţelegeri cu saşii, pentru a face bloc împotriva ungurilor *).

Tot alături de Simion Bărnuţiu îl găsim şi în cazul dela Mihalţ, unde se produce cea dintâi ciocnire între ţăranii români şi săcui.

Vinovăţia săcuilor era evidentă, dar guvernul refuză să facă o anchetă alături de membrii comitetului, acuzând însă pe membrii acestuia de instigaţie şi declară comitetul de desfinţat*)

De aici încolo încep persecuţiile maghiare împotriva tuturor elementelor revoluţionare din sânul naţiunii române, şi momente de stagnare a activităţii acestora, desorientaţi în faţa atâtor probabilităţi şi evenimente.

Cum vedea Constantin Romanu revoluţia dela 1848.

Ajunşi la acest punct cu expunerea noastră, credem util a arăta care era punctul de vedere al lui

*) Gh. Bariţiu: Părţi alese, vol. II pag. 176.
*) Op. cit. pag. 104.
*) Op. cit. pag. 106.

Constantin Romanu în acele vremuri, şi cum judeca eî mişcarea revoluţionară.

Pentru aceasta reproducem o proclamaţie alcătuită în formă de scrisoare „fraţilor de peste Carpaţi“ şi trimisă lui A. G. Golescu. Scrisoarea a fost publicată în colecţia de „Acte şi documente asupra anului 1848 în Principatele române“, vol II pag. 136.

Iată scrisoarea:

Scrisoarea lui Constantin Romanu către A. G. Golescu

1848, Iunie 26. Sibiu.

Fraţilor de peste Carpaţi!

Isbutirea cea norocită o auzirăm din jurnale şi din alte ştiri private, care ne dete şi nouă motiv de vieaţă şi ne-am bucurat prea mult, însă nu Ungurii şi Saşii. Acum aşteptăm cu nerăbdare să vedem cum va isbuti şi în Moldova. Auzirăm mai deunăzi că ar fi intrat Muscalii în Iaşi, dar după aceea se adeverii că e minciună. **După cum stăm noi aceşti de dincoace de Carpaţi, toată mântuirea Românilor atârnă dela unirea şi bună starea Principatelor, pentru că noi suntem împedecaţi din toate părţile, mai întâiu prin ai noştri, cari vânează dregătorii dela Unguri, prin episcopii şi preoţimea noastră, cari desmântă pe popor a nu lua arme, după aceea prin Unguri cari ne sunt duşmanii noştri de veacuri, şi cari precum ştiţi, au toată puterea în mâna lor, iar noi nimic.** Impăratul se guvernă de alţii, şi mai cu seamă în trebile transilvane de Unguri, şi aşa, prin urmare, având şi puterea în mâna lor, fac ce vor cu noi, ne despoae de drepturi, ne sugrumă, şi Dumnezeu mai ştie câte nelegiuiri fac cu noi. Afară de aceea, poporul nostru e născut în sclavie, şi e greu de a-l îndemna la o revoltă generală, fiindcă li e frică de mi-

liție și de pușcă. Dar pe lângă toate acestea s'ar putea face ceva, dacă popimea cu capetele ei n'ar fi atât de ticăloasă. Noi pe poporul nostru nu-l putem învinovăți, că câtă stăruință a arătat și arată în toate părțile, e lucru de mirare. Acum nici noi, cari purtarăm 60.000 de oameni la Blaj, nu mai putem eși prin țară, că ne prigonesc din toate părțile și ne prind; popii cei mai de treabă, sunt prinși prin temnițe. Lângă acestea se mai adaoga neaverea și sarăcia neamului nostru. Aceste, frații mei, sunt niște crize prin care a trebuit să trecem odată, și nici decum nu disperăm, „că și a face și a pătimi este a Românilor". Noi acum stăm fermi pe lângă cererile noastre, și nu voim a ști nimic de unirea cu țara Ungurească, pentru că e în detrimentul Românului, și au făcut fără noi o tocmeală dela care atârnă viața noastră, ne-au vândut ca pe niște dobitoace, ne supun altui stat, etc. V'am descris starea noastră ca să știți cum stăm și cum să vă îndreptați. Să știți că nu stăm așa precum ni se arăta dintru'ntâiu. Să știți și aceea că ni s'au încurcat ițele. **Trebue bine să ne luăm seama, că de nu va lucra tot Românul în interesul comun, suntem pierduți, că toate elementele s'au conjurat contra noastră, și toate elementele omogene astăzi umblă să se concentreze, așa Italianii, așa Germanii, așa Slavonii. Apoi noi, de ce să nu facem aceasta, acum când ni s'a arătat epoca? Toți ne strigă că voim să formăm o Dacie, pentru ce să mai ascundem pisica în sac? Trebue deșteptată Europa, că numai prin ridicarea Daciei se poate împedeca Panslavismul, precum l-a împedecat de atâtea sute de ani.** Ca să se informeze Europa despre aceasta, voi o puteți face mai ușor, că aveți mijloace, pe cari noi nu le avem. De va pune Muscalul mâna pe Principate, suntem perduți, dar atunci va simți și Europa că s'a înființat Panslavismul. Relațiile proprietărești încetară, dar ce folos,

că acuma vor să ne maghiarizeze, naţionalitate nici decum nu ne dau, *şi fără vărsare de sânge anevoie vom eşi la calea dorită.* Aşteptăm mişcările sârbo-croatice, aşteptăm din zi în zi ca să se încaere, şi nu înţelegem pentru ce întârzie? Numai atunci vom putea mişca şi noi ceva, până atunci anevoie, că acum Turtă-dulce ne-a supus ministerului Maghiar şi a şi început a face rânduieli; silesc pe Români ca să aleagă deputaţi la Pesta, fireşte tot Maghiari, apoi Românul ce a câştigat? Românii din Ungaria, precum am înţeles, nu vor a se supune Ministerului. Tocmai la 23 Iunie sosi Russo din Ungaria prin Banat şi ne spuse că a fost la adunarea din Lugoş, unde poporul e ca pretutindenea. A vorbit cu Murgu, care prin proclamaţiile lui şi-a perdut mult din popularitate, şi numai prin discursurile lui cele particulare s'a mai îndreptat. Ne spuse şi aceea, că poporul şi acolo e mai înţelept ca inteligenţii. Russo în 24 pleacă către Bucovina la Cernoviţ, unde se află şi ceialalţi fraţi Moldoveni. De acolo vor să erumpă spre Iaşi, — Dumnezeu să le ajute! Noi am trimis o delegaţie la Impărat, prin care-i arătarăm nemulţumirea şi primirăm răspuns că Impăratul ar fi întărit toate. Dară cum? Zice: că să ne dea Ministerul cel Măgăresc. Apoi dânsul dane-va? Ungurii sunt înverşunaţi în contra noastră ca leul spre pradă.

Eu v'am scris de atâtea ori, şi nici măcar un rânduleţ nu primii. Adevărat că aţi fost ocupat, dar acum mă rog scrieţi-mi ceva, ca să ştiu mai bine intenţia voastră — **şi mai repetez încă odată că deviza noastră să fie formarea Daciei.** Apoi fraţii mei, mă mai rog de una, nu uitaţi pe Romanul vostru cu trup şi suflet, — vă rog faceţi-mi ceva parale, ca n'am nimic. Planul nostru este că, de ne vor strâmtori ca să nu ne mai putem mişca, atunci vom trece toţi dincolo sau în Bucovina, de unde să putem tipări după plac.

Bariţ iară scrie cruciş, de nu ştim ce să mai zicem. Şi aşteptându-vă răspunsul, vă sărută al vostru confrate,

CONST. ROMANU.

Vă mai rugăm ca să staţi în unire, precum aţi început, şi nu vă abateţi de la cele începute odată cu capul, să arătăm lumii că suntem Români.

P. S. Mă rog trimiteţi-mi prin acest prilej Regulamentul milităresc, unde se află mustra, că poate vom forma şi noi garda naţională, — marşul românesc de Straşu, Pompa de Festa şi cadrilul românesc,

P. S. Vă scrisesem mai înainte că planul ne e ca să venim la voi, acum să ştiţi că ne-am şi rezolvat a veni şi mai aşteptăm încă o scrisoare pe poşta viitoare de la voi, şi poate vom pleca. Maiorescu sosi în 28 la noi, ne bucurăm mult de cele ce s'au întâmplat la voi, dară de Moldova nu putem şti nimic de sigur. Cetii tocmai eri într'o scrisoare privată, că dieta de la Francfort ar fi trimis deputaţi la Muscali, ca să nu intre în Principate, că îndată ce vor intra vor avea războiu cu Germania. Drept e? Scrie-mi, te rog ceva de sigur. Tot aşa stăm, cum ţi-am scris mai sus. Noi revocarăm deputaţii, cari au rămas la Pesta fără voia naţiunii române, dar noi suntem încredinţaţi că dânşii n'o să se întoarcă, însă nouă puţin ne pasă, fiind-că totdeauna va avea loc protestul nostru din Blaj, **şi mai curând sau mai târziu trebue să se mai adune naţia iarâş la un loc.**

Spuneţi, mă rog, gazetarilor ca să nu mai scrie Roumania ci Romania, că Românii noştri nu pot suferi aceasta, şi Saşii încă îşi bat joc de noi.

C. R.

Ce răspuns va fi primit dela A. G. Golescu nu ştim, dar ştim că sufletul lui era adânc mâhnit de încetineala cu care mergeau lucrurile.

Mulţi fruntaşi, în frunte cu episcopii Şaguna şi Lemenyi, sperau să-şi câştige drepturile prin diplomaţie şi bună înţelegere. Impăratul, Ferdinand I, speriat de sgomotul maghiar, ezita să se pronunţe. Tremura de spaimă. In curând îşi va prezenta abdicarea.

Ungurii hotărîseră unirea Transilvaniei cu Ungaria.

„Uniunea sau moartea“!

Conducătorii românilor rămăseseră nedumeriţi. Acţiunea oficială ajunsese la un punct mort. Entuziasmul şi clocotul dela început se topise în interminabile pertractări. Un scepticism contagios ostenise inimile.

Constantin Romanu suferea...

El voise un iureş cutropitor al răsbunării seculare în urma căruia neamul românesc să se înalţe ca un codru falnic;

Voise o deslănţuire violentă care să curme năprasnic umilinţele noastre;

Voise, sperase, luptase şi totuş duşmanul rămăsese stăpân.

In faţa acestei situaţii neaşteptate, şi mai ales fiindcă începuse a fi urmărit de unguri, tânărul revoluţionar trecu iarăş Carpaţii pentru a participa la revoluţia de acolo.

6.

Constantin Romanu-Vivu în cadrul revoluţiei din Muntenia.

Acestea se întâmplau la începutul lui Iulie 1848.

Revoluţionarii munteni proclamaseră revoluţia la Islaz.

Acum cutreerau ţara pentru a trezi întreg poporul la o viaţă nouă.

La Bucureşti revoluţia triumfă. Domnitorul Gheorghe Bibescu abdică. La cârma ţării se instală un guvern format din conducătorii mişcării revoluţionare:

Ion Heliade Rădulescu, Ion Brătianu, Goleştii, N. Bălcescu, Magheru, etc.

Noul guvern ţinea să aibă alături de el întreg poporul, pentru a scăpa de tirania rusească. Pentru aceasta trebuia dinamizată întreaga populaţie română. In acest scop fu întrebuinţat Constantin Romanu. Desigur, cunoscute fiind relaţiile lui cu însăş capii guvernului revoluţionar, el fusese onorat cu misiuni deosebit de grele, adeseori chiar secrete. Era omul de încredere al lui Nicolae Bălcescu.

Iată o scrisoare adresată de Constantin Romanu lui N. Bălcescu, şi care oglindeşte admirabil raporturile dintre ei.*)

Scrisoarea lui C. Romanu către Nicolae Bălcescu.

1848, Iulie—August.

Frate Bălcescule,

Mă grăbesc a pleca la plasă, ca să adun oameni pe poimâne seară. Acum expeduesc pe d. Puşcaşu, Ionescu şi pe Maniu la Transilvania; te rog pe d-ta, în numele naţiunii, ca să le faci ce-va cheltueală de drum.

Eu trebue să aştept pe Pumnu şi Butean şi pe Namesiu; până atunci nu voiu să pierd vremea, ci să plec la plasă. Iar în cât pentru secret, să nu faceţi nimic până nu mă voi întoarce, însă te rog, ca nu cum-va să spui nici măcar tovarăşilor mei, şi te rog ca să mijloceşti venirea celor trei tineri pomeniţi mai sus.

C. Roman.

Bălcescu, secretarul guvernului provizoriu, fiind încredinţat de guvern în 10 Iulie 1848, să scoată o gazetă care să popularizeze scopurile revoluţiei, proectează apariţia ziarelor „Naţionalul“ şi „Foaia satului“.

---

*) „Acte şi documente“ vol. III. pag. 136.

Printre cei ce urmau să formeze redacţia „Naţionalului", era şi Constantin Romanu. (Din redacţie mai trebuiau să facă parte şi C. Botta, Axente Niceforu.[1]) In acelaş timp ţinea un fericit contact cu fruntaşii Transilvaniei şi cu gazetele transilvane.

Activitatea aceasta energică şi continuă îl istoveşte însă pe Constantin Romanu în aşa măsură, încât cade la pat.

Iată ce scrisoare îi scrie în această situaţie lui N. Bălcescu, şi care e deosebit de importantă fiindcă arată frumuseţea caracterului său neprihănit, precum şi dorul său de muncă: [2])

Scrisoarea lui C. Roman, către Nicolae Bălcescu, Secretarul guvernului provizoriu

1848, Iulie 25 Bucureşti.

Domnule Bălcescu,

De Mercuri sunt bolnav, de nu mă pot mişca din casă. M'a lovit un junghiu, de Joi era să-mi dau pielea popii, şi nu puteam căpăta nici măcar un doftor. Aşa, un prieten se întâlni cu unul şi îi spuse cum mă chinuesc, acesta îmi rândui lipitori 20, fără să mă vadă, după care totuşi m'am uşurat mult, dar cu toate acestea nu pot ieşi încă din casă, că sunt prea slab. *Zac părăsit de Dumnezeu şi de oameni pe nişte bănci de şcoală, n'am putut trimite pe nimeni ca să-ţi spună boală mea, de abea căpătai pe acest tânăr. Am trimis Joi pachetul lui Bariţ, aşi trimite şi mâine altul, dacă aşi căpăta ambele fermanuri şi protestul Românilor.* Dar te rog de un lucru. Scrisorile ce se trimit şi cari vor veni de acolo trebuesc plătite; eu n'am de unde, că acum n'am nici venit nici capital şi numai Dumnezeu ştie cum o duc. *Eu precum ştiţi, că nici odată n'am vânat slujbe, că mi-ar fi ruşine, fiindcă lucrăm*

---

1) op. cit. vol. II pg. 543.
2) op. cit. vol. II pg. 736.

pentru interes comun; ci aşi dori ca să mă puneţi în loc greu, unde să pot munci şi folosi câtuşi de puţin, că din mult puţin se face mult. Aşi deschide corespondenţă cu toată lumea română, de veţi afla cu cale, dar apoi atunci asta îmi va da de lucru, pentru care nu m'aş supăra de loc, că din corespondenţe particulare am putea şti totdeauna mai cu uşurinţă şi mai lămurit adevărul, şi gândesc că ar fi de un mare îndreptar, atât Guvernului de acum cât şi celui venitor. Dumnea-voastră ponderaţi lucrul din toate părţile şi vedeţi dacă e bună opiniunea mea sau nu. Negreşit că cere ceva jertfă, dar fără jertfă vedem că nimic nu se poate face.

Pentru „*Invăţătorul Poporului*" nu ştiu cum stă treaba? Când va eşi numărul primar al nostru, cine s'a insărcinat cu redacţia? Nu ştiu nici gazeta ce era să o formăm cum stă?

Am auzit că s'au deschis vre-o două pensionate; mie mi se pare că e prea rău, fiindcă boalele se tot înmulţesc în Capitala noastră şi căldurile nu mai încetează. Afară de aceea, acei oameni o fac aceasta numai din şarlatanie, doară a trecut timpul şarlatanismului, destul ne-au înşelat patria şi părinţii; asemenea şarlatani să nu se mai sufere. De veţi afla cu cale, informaţi pe d. Ministrul Instrucţiei ca să-i oprească în aceste timpuri morboase, că ştiu că n'o fac dumnea-lor din zel naţional. Stau pe capul altor, de poate li s'a şi urât cu mine, mai cu seamă de când căzui bolnav: m'aşi muta şi nu ştiu unde, că îmi lipsesc mijloacele, destul m'am gândit în boala mea, şi nu eşi nici un resultat; acum mă rog şi de dumnea-voastră, poate veţi fi mai puternic în cugetare ca mine, şi atunci şi eu poate mă voi uşura mai curând Ertare pentru toate, poate că am şi trecut hotarele modestiei, dar aduceţi-vă aminte că câte odată n e c e s s i t a s l e g e m

frangit. Peste asemeneas crize a trebuit şi suntem datori a trece. Salutare d-lui General Tell, precum şi Domniei Voastre de la

confratele
Constantin Romanu.

Totuş se reface repede, aşa că la 10 August poate semna şi el „Insciinţarea despre rezoluţia adoptată în adunarea boerilor şi notabililor Ţării-Românesci".

Semnătura lui pe această „înseiinţare" a boerilor şi notabililor Ţării-Românesci, prin care, după înţelegerea dintre guvernul provizoriu şi Suleiman-Paşa, trimisul Turcilor, „se recunoaşte Căimăcămia de acum, adică guvernul provizoriu, ca un guvern legiut până la primirea noilor porunci dela Inalta Poartă", alături de Mitropolitul Neofit, Christian Tell, N. Golescu şi alţi 90 de fruntaşi, dovedeşte odată mai mult rolul important al lui Constantin Romanu*).

La 6 Septembrie 1848, pentru a-şi arăta ura împotriva Ruşilor, revoluţionarii organizează un mare cortegiu de popor mergând la palatul administraţiei pentru a arde Regulamentul organic Cel care poartă steagul în fruntea cortegiului, e Constantin Romanu*).

Curagiosul ardelean ţinea să fie şi aici în frunte.

7.

Inapoi în Ardeal.

După plecarea lui Constantin Romanu în Muntenia, desorientarea şi pasivitatea cercurilor conducătoare ardelene, continuă încă o bucată de vreme.

In faţa acestei politici tineretul şedea ca pe spini. Trebuia să se rupă cu această politică de pertractări şi de amânări.

---

*) op. cit. vol. III. pag. 320.

*) op. cit. vol. VI pag. 79.

De acum înainte începe rolul eroic al lui Avram Iancu.

Strigătul său aruncat în fața comitetului dela Sibiu era irevocabil și cătrănit de mânie: „Vorbiți, vorbiți, eu mă duc în munți și fac revoluție“! Și Avram Iancu a plecat în munți, la Moții lui cei aprigi, și a făcut revoluție. Ardealul fu pătruns în toate fibrele sale de agitația ce cutremura un neam întreg.

S'au înrolat pentru libertate și dreptate toți locuitorii satelor cutreerate de Horia cu 64 de ani mai înainte.

Cugetele ardeau, brațele se înarmau, satele așteptau comanda și jertfa.

Avram Iancu scosese din umbra codrului o armată întreagă.

Oștile maghiare ce pătrunseseră în munți fură sdrobite, iar rămășitele lor se retrăgeau istovite. Neamul românesc își făcea din nou probele de vitejie. Ardealul se încleștase în luptă năprasnică cu dușmanul de veacuri. S'au trăit atunci zile de aprigă nădejde. Revoluția din Moldova eșuase dela început, Muntenii, în fața oștilor turcești și rusești, fură siliți să se astâmpere deocamdată. Alecu Russo și Nicolae Bălcescu vin în Ardeal. Aici se frământa acum mai energic sufletul neamului.

Putea lipsi din această vâltoare Constantin Romanu?

8.

Prefect al Legiunii a XII — Luptele dela Ațintiș și Cecălaca —

— Pacificarea regiunii Reghinului —

Comitetul condus de Simion Bărnuțiu împărți, Transilvania în 15 prefecturi, numind pe Constantin Romanu prefect al Legiunii XII, în ziua de 18 Octom-

vrie 1848, din regiunea Reghinului şi a Câmpiei ostice, cu sediul în Reghin.

Dar configuraţia militară il împiedecă de a pleca imediat la prefectura sa, Reghinul fiind ocupat de maiorul imperial Urban.

In calitate de prefect Constantin Romanu îşi latinizează numele, aşa cum făcuse şi Axente Sever, D. Popovici Marţianu*), zicându-şi de acum înainte *Vivu*.

Prefectul Constantin Romanu-Vivu dându-şi seama de pericolul ce-l reprezentau săcuii din regiunea Tg.-Mureşului, ce se pregăteau să atace pe revoluţionarii români şi saşi de pe linia Mediaş, Blaj, Aiud, pentru a se unii cu revoluţionariii Unguri din inima Ardealului, Clujul şi Alba Iulia, îşi organiză o legiune de 1500 de ostaşi, din satele dela împreunarea Târnavei cu Mureşul, pentru a stăvili invazia săcuiască.

In fruntea acestei Legiuni, care se sporia mereu, Constantin Romanu-Vivu a plecat să înfrunte bandele secuieşti care se revăsaseră ca un puhoi pustiitor şi ucigător peste satele româneşti din josul Tg.-Mureşului.

Bine înarmate, cu puşti şi arme militare, bandele duşmane distrugeau cu violenţă smeritele rezistenţe ce le ridicară românii. Mulţi români pieriră, mulţi tineri, multe nădejdi.

Rând pe rând sunt distruse rezistenţele româneşti dela *Sân-Paul, dela Cipău* şi *Şăulia*, legiunea lui Florian Micaş dela *Iernut*. „Legionarii, cari n'au căzut de plumbul duşman, fură cu toţii spânzuraţi a doua zi, şi a rămas de pomină cinismul, cu care, opt zile dearândul, comisarul guvernului, contele Gheorghe Apor, se plimba, printre şirul de furci, cu pipa aprinsă în gură, pentru a se desfăta de priveliştea fioroasă"*).

Fu distrusă şi legiunea lui Axente Sever la Nojlac. Secuii triumfau.

---

*) Silviu Dragomir: Ion Buteanu pag. 2.
*) Silviu Dragomir: Constantin Romanu-Vivu pag. 25.

Cu puhoiul acestei bande învingătoare, în faţa căreia nu mai rămăsese decât legiunea lui Constantin Romanu-Vivu, avea să dea viteazul nostru piept deschis.

Lupta cu secuii fu aprigă.

Iată cum o înfăţişează Dl Silviu Dragomir:

„La Aţintiş şi Cecălaca fură isbiţi la 31 Octomvrie de legiunea lui Roman. De astădată gloatele române smulseră învingerea complectă şi Săcuii decimaţi, s'au retras în plină debandadă. In zadar încearcă atunci contele Lazar în trei zile consecutive, să rupă cordonul de fier şi să-şi facă trecătoare peste Mureş. Toate atacurile fură înecate în sânge şi unul după altul, trei poduri bătute în pripă, fură distruse de legionari. In 3 Noemvrie întreaga coloană a Secuilor se retrăgea în fugă spre Iernut şi Târgu-Mureşului, lăsând în mâna Românilor o imensă pradă, tot rodul jafurilor barbare, în 5 Noemvrie, când gloatele de pe Târnava Mică de sub conducerea tribunilor Bianu şi Nicolae Pop, sprijinite de câteva detaşamente de solda i regulaţi, reunite cu legiunea a XII-a, îi înconjurară la Iernut şi Cuci, brigada săcuiască fu complect distrusă, husarii lor, împreună cu căpitanul Pünkösdy, fură luaţi prinzonieri, iar comisarul guvernului abia isbuti să se strecoare la la Târgul-Mureşului şi de acolo spre secuime".

Astfel şi-a început cariera de prefect Constantin Romanu-Vivu.

După această strălucită faptă de arme, una din cele mai frumoase din revoluţia dela 1848, prefectul porni să-şi organizeze regiunea.

La 22 Noemvrie ajunse la Teaca, începându-şi imediat activitatea.

Din românii din jurul R e g h i n u l u i îşi reînoi legiunea, cu tineri şi bătrâni, gata să săvârşească noi fapte de vitejie.

Silviu Dragomir: C. Romanu-Vivu pag. 26.

O sută patru sate erau sub comanda sa. In fruntea lor numi 9 tribuni. Dl Silviu Dragomir menţionează numele următorilor tribuni: *Gavril Dorgo*, fost notar, *Ioan Pop Maior*, *Teodor Pop*, *Mihai Orbonaş* şi *Ioan Bardoşi* advocaţi, iar pentru saşi pe *G. Miller*.

Vice prefect al legiunii fu numit unchiul său *Ştefan Moldovan* din Pintic.

El ţinea ca legionarii săi să fie bine deprinşi cu meşteşugul armelor şi cu tactica de luptă, străduindu-se să-i înarmeze cât mai temeinic.

In monografia sa asupra oraşului Tg.-Mureş, Dl profesor *Traian Popa* aduce câteva preţioase precizări asupra felului cum activa Constantin Romanu-Viva, din care reproducem următoarele:

„Din Teaca, Roman trimite prin tribunii săi ordine severe pentru mobilizarea tuturor bărbaţilor români, cari pot purta arma: „Strâns se porunceşte, scrie tribunul Ion Valea către căpitanii săi, din porunca Dlui Prefect C. Roman, ca toţi oamenii până la vrâsta de 50 de ani, pe mâine, dimineaţă, în zori de zi, să se afle în Teaca, în mai mare încredere şi să trimită căpitanul cu câte 2 oameni, aceştia sunt datori a scoate toţi oamenii pe cum mai sus am scris, a porunci ca toţi caii domneşti sau săteşti cu ai lor stăpâni, să-i aducă. Aveţi grija bine şi ascultaţi, eu vă zic ca un tribun, împotriva poruncilor acestora nu vă puneţi, căci care ar îndrăzni a face împotrivă, se puşcă".

Ordinul sever al prefectului şi al tribunilor răscoleşte satele româneşti şi face pe ţărani să se îndrepte spre tabara română din Teaca şi să se înroleze sub steagul desfăşurat; peste 3000 legionari se înrolează în legiunea a XII, unde tribunii şi căpitanii fac exerciţii zilnice cu ei. Consta tin Roman a încredinţat chestiunile militare locotenentului Bozga, dânsul rezolvind mai mult, chestiunile administrative, fiind ajutat de viceprefectul său, Ştefan Moldovan.

Preotul din Filipişul Mic, Petru Raţiu, la 27 Nov., scrie prefectului: „Se jelueşte biräul satului cum că multe pagube se fac în toate zilele de cătane şi de alţii. Să te milostiveşti a ne da dreptul nostru". Pe jalbă, viceprefectul Ştefan Moldovan pune rezoluţia: „Leagă prădătorii, bate-i în fiare, adu-i încoace. Teaca, 2 Dec., 1848". Mai târziu, acelaş preot face o nouă jalbă la prefectul legiunii XII, că in casa sa, au venit vre-o 5 unguri „cu zile rele cât m'am speriat că vom peri cu toţii; o cerut puşca dela cinstitul căpitan şi nu ştiu pentruce". La această plângere viceprefectul Moldovan, la 30 Dec., 1848, răspunde:

„Ungurilor fraţilor. Aud că rău vă purtaţi; aveţi grijă că vom trimite lui Domnul Urban; cine a luat puşca căpitanului vie in lăuntru, la dare de seamă".

Pentru toate nevoile mai însemnate, populaţia românească se îndreaptă către prefect, dela care cerea: îngăduinţa de a taia lemne din pădurile statului, de a aduce apă sărată dela Jabeniţa etc.

In luna Decemvrie, prefectul Constantin Roman, îşi mută cartierul la Reghin, în locuinţa lui Lupu şi de aici comandă 80 vedre vin pentru legionarii săi dela contele Teleki din Gorneşti; dar administratorul de moşie trimite la dânsul pe Alexandru Marcuş, prin care il roagă să se mulţumească cu o cantitate mai mică, deoarece n'are cantitatea cerută; acestuia însă prefectul ii răspunde ca să trimită, deocamdată, atât cât are"*).

La început Constantin Romanu-Vivu se interesa deaproape şi de operaţiile mai îndepărtate de prefectura sa, spre nordul Ardealului, şi în jos pe Mureş, dar comitetul naţional interveni pentru a se ocupa numar de prefectura sa.

Când se crezu destul de stăpân pe forţele sale, prefectul Romanu porni în spre Gurghiu unde dezarmă pe săcuii agitaţi şi apoi pe Valea Mureşului in jos, unde dezarmă comunele din jurul Bandului, apoi Pănetul, Şilea, Cuieşd etc.

---

*) Traian Popa: Monografia oraşului Târgu-Mureş pag. 173-174-175.

Nici inima lui, ca şi a lui Avram Iancu, n'a fost scutită de amărăciunea neînțelegerilor cu ofițerii imperiali, cari, deşi nu isbutiseră nicăiri să realizeze vre-o faptă de vitejie, totuş îşi luau față de prefecții şi tribunii români, față de aceia cari sângerau cumplit pentru soarta neamului românesc şi pentru apărarea coroanei împăratului din Viena, ale cărui țări ei nu fuseseră în stare să le apere, acte care jicneau adânc, care mâhneau şi revoltau.

D-l Silviu Dragomir citează mai multe rapoarte ale prefectului Constantin Romanu-Vivu înaintate comitetului dela Sibiu, în care se plânge, în ton tăios, împotriva batjocurilor şi neplăcerilor pe care i-le făceau ofițerii locotenent-colonelului Urban, care comanda regiunea Reghinului săsesc.

In urma stăruințelor şi acțiunilor neobosite ale prefectului Legiunii a XII-a, întreaga regiune era acum pacificată, şi singurele forțe înarmate erau cetele române şi trupele imperiale. In urma acestei activități eroice, fruct al minunatului său talent de organizator şi a tenacității sale, Constantin Romanu-Vivu, în fruntea legiunii sale, se îndreaptă, către sfârşitul lunii Decemvrie, spre Târgu-Mureş.

Neavând curajul unei rezistențe în fața dârjilor români şi a viteazului lor prefect, cetatea maghiară îşi deschise porțile şi astfel legionarii mureşeni intrară în Târgu-Mureş ca biruitori.

Dar timpul libertății naționale şi al dreptății pentru neamul nostru încă nu sosise.

Jertfele româneşti nu fuseseră destul de scumpe, sânge românesc trebuia să mai curgă, lacrimi să mai întristeze ochii, soarta amânând cu încă 70 de ani realizarea visurilor româneşti.

Biruințele lui Constantin Romanu-Vivu au trebuit să se plece în fața urgiei maghiare ce venea cutropitoare de către Cluj.

Bem își desfășura cu furie turbatul său geniu exercitat cu atâta faimă în răsboiul napoleonian, împotriva rușilor, și a revoluțiilor poloneze, gonind totul din calea sa.

Trupele locotenent-colonelului Urban se temură să opună o rezistență eroică, retrăgându-se spre Bucovina.

Fiara maghiară se ridică turbată.

9.

Sfârșitul lui Constantin Romanu-Vivu.

— Schingiuirile și moartea lui. — Câteva mărturii asupra sfârșitului său. —

In fața acestei schimbări neașteptate a lucrurilor, care punea capăt acțiunilor revoluționare ale lui Constantin Romanu-Vivu, acesta, însoțit de unchiul său viceprefectul Ștefan Moldovan și de unii tribuni, printre cari Maior Ioan din Huduc și Nasta din Băița*) se retrase în sus, pe Valea Mureșului, așteptând în Toplița, până la jumătatea lunei Ianuarie 1849, desfășurarea evenimentelor.

Ele însă nu-i mai povestiră nimic bun. Ungurii biruitori ocupaseră întreaga regiuue.

Valea Mureșului întreagă era invadată de secui și unguri. Cetele românești se risipiseră cu toatele. De-acum totul era pierdut.

Pierdută era cauza neamului românesc, pierdută era și viața lui Constantin Romanu-Vivu.

Visurile și nădejdile sale cele mai aprige, idealurile pentru care se luptase cu o fanatică disperare, se prăbușiau sdrobite în durere.

In aceste zile de chin, când viața îi era la tot pasul amenințată, inima lui sângera cu o înverșunare nebună.

In aceste clipe, cele din urmă de libertate și de viață, vedea deșărtăciunea tragică a tuturor svârcoliri-

*) Al. Ceușeanu: Vremuri de osândă pag. 73.

lor lui, a tuturor jertfelor lui, aşa cum peste puţin avea să o vadă şi nefericitul Avram Iancu.

După ce o tinereţe întreagă fusese întotdeauna pe frontul luptei pentru deviza lui scumpă, reînvierea Daciei, atât dincoace de Carpaţi cât şi dincolo, visând alături de Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuţiu şi Avram Iancu o Românie mare şi liberă, după ce purtase steagul revoluţiei din Muntenia şi după ce snopise pe duşmani în ciocnirile dela Aţintiş şi Cecălaca, după ce îşi organizase legiunea şi intrase triumfător în Târgu-Mureş, se vedea acum fugărit prin munţi, însoţit numai de unchiul său şi de prea puţini credincioşi, presimţind desigur înfricoşata moarte ce îl aştepta.

In această dureroasă stare sufletească îl prinseră la Gudea, (Stănceni) spre sfârşitul lunei Ianuarie, în casa tribunului său Contai, împreună cu însoţitorii săi, o bandă de săcui dela Ditrău, cari, maltratându-i groaznic, îi aduseră la Tg.-Mureş, legaţi de cozile cailor

Intreagă archiva legiunii a XII-a căzu în mâinile duşmanilor.

După ce fură ţinuţi mai multe săptămâni în temniţă, judecata întârziind mereu din lipsă de dovez compromiţătoare, duşmanii săi neputând face dintr'un erou de epopee un bandit ordinar, Constantin Romanu-Vivu uimindu-i pe toţi prin ţinuta sa demnă şi prin inteligenţa sa strălucită, neputând fi condamnat în chip drept, destinul său fu hotărât totuş într'un chip mişelesc.

Dar, după cum cu multă dreptate exclamă d-l Silviu Dragomir, „Ungurii n'au înţeles nici măcar odată, în cursul luptelor seculare, să răspundă cu nobleţe marilor antagonişti, răsăriţi din sânul poporului român". După cum s'au purtat în mod criminal cu Mihai Viteazul, cu Mitropolitul Sava Brancovici, cu Horia, Cloşca şi Crişan, cu prefectul Ioan Buteanu mai apoi, tot aşa şi-au mânjit mâinile şi cu sângele de erou al lui Constantin Romanu-Vivu.

La începutul lui Martie 1849, când colinele din jurul Tg.-Mureşului se împodobiau cu verdeaţă şi flori, când întreagă natura reînvia într'o mare apoteoză de lumină şi tinereţe, sângele lui Constantin Romanu-Vivu şi al unchiului său Ştefan Moldovan, avea să înroşească cu durere această primăvară.

10.

Câteva mărturii contemporane asupra prinderii şi uciderii lui Constantin Romanu-Vivu.

Dăm mai jos câteva mărturii contemporane asupra acestui tragic eveniment.

Cităm mai întâi însemnările preotului *Branea* dela Măerău (Aluniş), date la iveală acum doi ani de distinsul scriitor din Reghin, Dr. Al. Ceuşianu.

Iată ce a însemnat popa Branea despre prinderea lui Constantin Romanu-Vivu:

„Prefectul Constantin Romanu-Vivu, când au reterat Urban, dânsul înca au pornit după dânsul, ci i-au închis ungurii drumul şi aşa ei au căutat a se întoarce dela dânsul pe la Budac de acolo la Sebeş, la Râpa de sus, de acolo la noi de aci cu vre-o 17 tribuni s'au tras la Gudea. Acolo în 8 zile a lui Ianuarie 1849 s'au slobozit vre-o 60 de săcui călăreţi, i-au încunjurat casa şi din casa deregătorului Kontal Zaharie l-au prins împreună cu pe fostul protopop Ştefan Moldovan, cu doi tribuni Maier Ioan din Huduc şi Nasta din Băiţa, amândoi feciori de popă. I-au prins zic pe 4 inşi, i-au dus legaţi la Ditrău, cu mare durere. Iară ceialalţi tribuni s'au împrăştiat toţi în toate părţile ca apostolii lui Isus, când l-au prins pe dascălul lor jidovii. Ce va mai fi ştie D-zeu, destul că e durere mare revoluţia sângeroasă".

Despre moartea lui a auzit următoarele, fiind informat greşit numai asupra zilelor nefericite în care s'a stins viaţa

lui Constantin Romanu-Vivu și a protopopului Ștefan Moldovan:

„Nefericitul prefect Roman Constantin fu dus la Vasarhei pe la Praid. Acolo fu deținut în cetate până în 28/9 Ianuarie 1849 Vineri când fu silit împreună cu Ștefan Moldovan, amândoi prin mijloc de batjocură, a se sui într'un car cu 2 vaci. Acolo fura legați și petrecuți până la hotarul Sângeorzului lângă căpâlna deacolo și acolo îi omorâră, fără de milă cu bote, pari, lănci ș. a. și trupurile lor le prăvăliră în șanț unde fură până a treia zi când apoi tot de Vasarheeni fură îngropați nu știu unde. Ci luare aminte. Mai întâi omorîră pe bătrânul, pe Moldovan; acesta câte lovituri toate le-au răbdat numai ce se ruga cu mâinile unite neîncetat lui D-zeu, ca sfântul Ștefan mucenicul să-l ia. Iară Constantin fostul prefect când au văzut că se apucă și de el neîncetat zicea: „Ne öljetek meg barátim, ne öljetek meg“ și așa s,au sfârșit iată cum doi prefecți din prefectura XII-a Bătrâneanu și Roman și un vice tribun“.

După ce au fost omorâți în acest chip mișelesc, trupurile lor ciopârțite au fost lăsate pradă câinilor.

Iată asupra acestui lucru mărturia sasului *Samuel Elsen*: *)

„Desbrăcându-i au fost aruncați în șanțurile de pe marginea drumului, fără a permite îngroparea lor. Noaptea s'au strecurat niște țărani, cari scoțând pe acești nenorociți din ghiarele câinilor, iau băgat într'o groapă. **Fata mea vitregă a văzut personal, când câinii se hrăneau din corpurile lor“.**

Iar un fost tribun, Ion Oros, scrie următoarele*).

„După sugrumarea revoluțiunei am aflat că pe Constantin Roman și pe protopopul gr. cat. din Pintic

---

*) A. Filimon: Cele petrecute în rasboiul contra insurgenților. (48-49). Rev. „România Eroică“ Nr. 3-4 din 1933.

*) A. Filimon: Mormântul lui Constantin Romanu, revista cit. Nr. 1-1930.

ds pe câmpie, Ştefan Moldovan, i-au prins Ungurii pe Mureş, în sus între Munţi la locul ce se numeşte Gugia, în casele unui român cu numele Cantai de unde i-au escortat la Mureş Oşorhei (Tg.-Mureş) în temniţă, însă neputându-i Tribunalul cel negru sau după cum îl numiau Ungurii de sânge, judeca pentru că nu i-au aflat vinovaţi, totuşi ca să nu fie liberaţi fiindcă erau români inteligenţi, au decis ca să-i trimită la Dobriţin, care după deviza lor era identic cu moartea. Drumul dela Mureş Oşorhei către Dobriţin e în jos pe valea Mureşului către Mureş. Ludoş, Turda, Cluj şi Oradea Mare iar domnii din Oşorhei pe numiţii martiri i-au, pornit pe drumul de ţară în sus către Reghinul săsesc, însă când au ajuns la marginea oraşului orăşenesc, unde la mâna dreaptă spre sud pe o colină se află o capelă ce se ţine de curtea din Mureş Sângeorz şi dela capelă spre răsărit pe lângă colină curge un pârâuţ ce vine din pădurea cea din sus de capela şi trece spre nord spre subt un pod din drumul ţării, mulţimea orăşenilor cari au petrecut pe numiţii martiri, se înţelege că cu scop hotărât i-au tocat în cap ca pe nişte animale, şi după cum mi s'a spus în Mureş Oşorhei, pe Constantin Roman l-a tocat în cap o calfă de măcelar cu numele Tanko (care a fost şi cărăuş având mulţi cai şi căruţe) probabil acesta a fost cărăuşul pe care însuşi în persoană l-am cunoscut din văzut, şi apoi luându-i orologiul şi inelul de aur din deget pe care erau gravate iniţialele lui Roman şi purtându-i inelul în deget se fălea prin Oşorhei că el a tocat în cap pe acel Tribun, iară Domnii din Oşorhei şi-au spălat mâinile în sângele lor cel nevinovat, fălindu-se înaintea lumii cu aceea că numiţii martiri au căzut jertfă furiei poporului maghiar. După vre-o câteva zile apoi cadavrele numiţilor martiri au fost aruncate ca a unor animale într'o groapă făcută anume şi astupaţi cu pământ.

Mormântul lor se află cum trece omul peste po-

dul din drumul țării mai sus amintit la mâna dreaptă într'o depărtare de 4-5 stânjâni dela drum și cam 2 stânjâni dela părăuțul chestionat In mai multe rânduri când am trecut pe drum în sus și în jos peste podul acela de memorie istorică, am stat cu trăsura în loc, m'am dat jos și am mers la mormântul lor, pe care am presărat o mână de flori duse anume cu mine și apoi am mers mai departe. Mormântul lor mulți ani s'a cunoscut acum nu se mai cunoaște".

* * *

Incheiere.

Așa s'au săvârșit zilele marelui patron al Societății Tinerimii Române din Tg.-Mureș, care de acum înainte îi va purta numele, și va căuta să perpetueze, atâta cât va dăinui societatea, amintirea marelui erou și mucenic Constantin Romanu-Vivu.

Numele său a fost scos din negura uitării, națiunea română cunoscându-i astăzi faptele și gândurile, iar pe locul unde a fost ucis, s'a ridicat în anul 1936 un monument frumos, care va aminti tuturor românilor soarta lui Constantin Romanu-Vivu.

*

Lui Constantin Romanu-Vivu smerită închinare; visurilor lui — realizate astăzi — suprem devotament; viața lui vrednică pildă; moartea lui fierbinte aducere aminte; mormântul lui loc de îngenunchere și credință.

Târgu-Mureș, Martie 1937.

